

ЛАРЫСА ВАСІЛЬЕЎНА ЖАЎНЯРЧУК

Павел Сцяцко

*Яе ўрок – заўсёды казка,
Цікава з ёю размаўляць,
А тыя словы "Калі ласка",
Як музыка, для нас гучаць.*

Так пісала вучаніца СШ №2 г. Пружаны Л. Несцяровіч пра сваю любімую настаўніцу беларускай мовы і літаратуры Ларысу Васільеўну Жаўнярчук яшчэ ў 2003 годзе. Сёння Ларыса Васільеўна працуе ўсё ў той жа школе, цяпер ужо гімназіі. Сама ж яна, настаўнік вышэйшай катэгорыі, працуе па сучасных тэхналогіях, у тым ліку праектнай і інфармацыйнай. Яе метадычныя распрацоўкі ўрокаў, па-закласных мерапрыемстваў, навуковыя працы можна знайсці на інфармацыйна-метадычным партале для настаўнікаў. У снежні 2009 г. Ларыса Васільеўна адзначае пяцідзясяцігадовы юбілей. І хаця за плячыма ўжо не малыя жыццёвыя шляхі яна застаецца маладой прывабнай жанчынай, энергічным, натхнёным настаўнікам, грамадскім дзеячом, шчырым прыхільнікам беларускага моўна-культурнага адраджэння.

“Спраба п’яра”. Кіравала драматычным гуртком, ставіла па ўласным сцэнарыі “Вячоркі”, п’есы “Знойдзены чырвонец” А. Гаруна, “Востраў буслоў” В. Жуковіча, “Мікітаў лапаць” М. Чарота. Выступае ў

нашага грамадскага аб’яднання ў гонар 125-годдзя класікаў беларускай літаратуры Я. Купалы і Я. Коласа. Асабліва ўразіла выніковае свята да юбілею Купалы і Коласа, праведзенае ў лістападзе сіламі выхаванцаў Ларысы Васільеўны, вучняў і педагогаў школы мастацтваў.

Ад імя рады Ларысе Васільеўне была выказана шчырая падзяка.

Наогул, у настаўніцы Жаўнярчук Л.В. шмат мерапрыемстваў прысвечаных дзеячам беларускай літаратуры і мастацтва. Вечары прысвечаныя творчасці Яўгеніі Янішчыц, мясцовых паэтаў Міколы Папекі, Емяльяна Вароніча.

Ларыса Васільеўна шмат падарожнічае са сваімі выхаванцамі па роднай Пружаншчыне, займаецца складаннем на беларускай мове турыстычных маршрутаў і картаў Пружаншчыны. Яна стала непасрэдным кіраўніком і здзяйсняльнікам распрацаванага і праведзенага нашым грамадскім аб’яднаннем праекта “Гучы беларускае слова ад дзіцячага садка да школы”. Разам са старшынёй рады ТБМ шмат намаганняў прыклала Ларыса Васільеўна дзеля наладжвання кантактаў з бацькоўскай грамадскасцю, кіраўніцтвам садкоў і школ горада, адміністрацыяй раёна. Непасрэдна ёй распрацаваны сцэнар і праведзены беларускі навагодні ранішнік для дзетак старэйшых груп садкоў, наша заклочнае мерапрыемства “Сустрэча ў Пружанскім палацыку”.

друку па пытаннях абароны праваў беларускай мовы.

Была сябрам Пружанскай рады Таварыства беларускай мовы са студзеня 2007 года з’яўляецца намеснікам старшыні рады. Тройчы абіралася дэлегатам на з’езды ТБМ, апошні раз гэта юбілейны дзесяты з’езд.

Ларыса Васільеўна добры арганізатар і актыўны удзельнік усіх мерапрыемстваў нашага грамадскага аб’яднання. Яе намаганнямі быў выдадзены зборнік вершаў паэта Я. Вароніча. Пад кіраўніцтвам Ларысы Васільеўны вучнямі гімназіі вядзецца краязнаўча-даследчая работа. Былі даследаваны жыццёвы і творчы шляхі ураджэнцаў Пружаншчыны мастака Станіслава Жукоўскага, спевачка Міхала Забэйды-Суміцкага, стваральніка народнай харавой капэлы Рыгора Шырмы, польскага паэта Францішка Карпінскага, паэтаў Міколы Купрэва і Міколы Засіма.

Ларыса Васільеўна арганізавала ў гімназіі гэтагэральна-літаратурны клуб “Талака”, дзе разам са сваімі выхаванцамі правяла шэраг мерапрыемстваў, накіраваных на аднаўленне беларускіх абрадаў і традыцый. Гэта свята нацыянальнай кухні, абрад уваходзін у хату. Самы прамы і непасрэды ўдзел прыняла суполка гімназіі пад кіраўніцтвам Жаўнярчук Л.В. у распрацоўцы і правядзенні цыклу мерапрыемстваў

9 красавіка 2009 года ў палацыку сустрэліся бацькі будучых першакласнікаў і іх дзеці з бацькамі і дзецьмі беларускамоўнага 9”В” класа СШ №5, моладзевым гуртом “Лета”, прадстаўнікамі адміністрацыі школы №3 і садка №3, дзе Ларыса Васільеўна была вядоўцам і распрацоўшчыкам сцэнараў гэтага мерапрыемства.

Сёння наша Ларыса Васільеўна поўная планаў і праектаў. Яна натхнёна ідзе наперад і моцна верыць у незгасальную ідэю перамогі беларускага Адраджэння на нашай зямлі.

*Тарэса Жэгалова,
старшыня Пружанскай
рады ТБМ ім.Ф.Скарыны.*

Мовазнаўчы досвед

Маладзік і поўнік — поўня

*Засеўкі прымеркаваў
да таго дня, калі ў небе месяц
выкруліўся ў поўнік... Якраз у
поўнік звычайна рабілася гэта
ў Волі. (Кастусь Цвірка. Воўч
вая выспа// Польшча. 2009. №
4. С. 53).*

Як тут усё натуральна: *поўны месяц - поўнік!* Тая ж мадэль утварэння (“аснова прыметніка + суфікс —ік”), што і ў слове *маладзік: малады месяц —маладзік.*

Поўня зарыентавана на слова жаночага роду - *луна:* гэта сцягнутае (кандэнсаванае) найменне ад двухслоўнай назвы “поўная луна”. У “Беларуска-расійскім слоўніку” М. Байкова і С. Некрашэвіча (1926, с. 242) чытаем: “*Поўня, жс. - полнолуние, полная луна.*”. Тут, дарэчы, падаецца і беларускае матываванае ўтварэнне: “*Поўнік, м. - см. поўня.*”.

За савецкім часам беларускія слоўнікі падавалі толькі форму, зарыентаваную на ўсесаюзны стандарт (*полная луна - поўня*). І пазнейшыя перакладныя слоўнікі паўтараюць тое ж: “*Полнолуние - поўня*” (“Русско-белорусский словарь” 1993 г.).

Аднак “Тлумачальны слоўнік беларускай мовы” (Т. 4, с. 296) змясціў гэтакія слова: “*Поўнік, -а, м. Разм. Поўны месяц, поўня.*”. Праўда, прычэпіўшы памету “размоўнае”, хоць такое стыльвае абмежаванне гэтага натуральнага слова не пацвярджаюць кантэксты-ілюстрацыі да яго з маўлення знавых беларускіх пісьменнікаў. У Алены Васілевіч: “*У акно глядзеў і заліваў пакой серабрыстым святлом поўнік.*”. У Рамана Сабаленкі: “*Месяц-поўнік як бы веславаў на сініх хвалях, і гэтак было хараша на зямлі і ў высях.*”.

Як вынікае з нагаданага, больш выразным, структурна і семантычна матываваным, ёсць слова *поўнік: поўны месяц — поўнік.*

Сучасны нацыянальны

друк пацвярджае гэта актыўным выкарыстаннем слова *поўнік.* А лексікаграфічныя даведнікі ўсё яшчэ на старых пазіцыях: ігнаруюць сучасную маўленчую практыку.

Крыўдна, што новы Тлумачальны слоўнік (1996), створаны ў незалежнай краіне Рэспубліцы Беларусь, не падае гэтае лексічнае адзінкі, засведчанай сваім папярэднікам, як і многіх іншых беларускіх слоў.

Варта нагадаць тут: *поўня* - шматзначнае слова, якое, як сведчыць Тлумачальны слоўнік беларускай мовы, мае больш шырокае значэнне - “*росквіт, паўната*” што пацвярджаецца кантэкстамі з мовы беларускіх пісьменнікаў: “*Вясна была ўжо ва ўсёй поўні*” (Пестрак). “*Сама ў сіду [дзядзька] увабраўся, у ясную поўню гадоў*” (Лужанін).

Такім чынам, фазы месяца натуральна пазначаюцца дэрыватамі тоеснай структуры (з фармантам -ік): *маладзік і поўнік.* Лексема *поўня* больш прыдатная для абазначэння адцягненага паняцця паўнаты, роства.

Ці па-беларуску гэта?

Добрая пагода. Любая пагода. “*А захад чысты і сонца як закацілася за зямлю - чакай добрае пагоды*” (Польшча. 2007. № 7. С.49). *Бо поле не заводскі цэх пад дахам, дзе можна працаваць у любую пагоду.* (Тамсама, с.195).

Стан атмасферы ў пэўны час у пэўным месцы абазначаецца ў беларускай мове словам *надвор’е.* Беларусы кажуць: *зводка надвор’я, добрае (кепскае) надвор’е.* Добрае надвор’е абазначаецца адным словам *пагода,* а кепскае - утварэннем з прыстаўкаю-адмоўным *не- непгода, ці непаздзь.*

Этымалагі звязваюць слова *пагода* з каранем *-год-*, словамі *годны, гожаы, прыгодны, годзіць* (надвор’е). Таму ў народнай мове “непагода” мае і назву *нягода.* Гэта засведчана

і “Тлумачальным слоўнікам беларускай мовы”: “*Нягода.* Дрэннае надвор’е, непагода” (Т.3, с.425). Беларускаму слову *пагода* адпавядае рас. *вѣдро,* якое засведчыў яшчэ “Беларуска-расійскі слоўнік” М. Байкова і С. Некрашэвіча (1926, с.206), а таксама акадэмічныя беларускія перакладныя слоўнікі (1953 г. і яго перавыданні).

Менавіта такое значэнне лексемы *пагода* пацвярджаецца вытворцамі ад яго словамі-прыметнікамі і дзеясловамі: *пагодлівы і пагодны* — ‘добры, ясны, цёплы’. *Пагодзіцца* - ‘рабіцца пагодным’. *Пагодзіць* - пра добрае спрыяльнае надвор’е. *Распагодзіцца* - пра наступленне яснага, пагоднага надвор’я.

І ўстойлівыя выслоўі, прымаўкі таксама маюць слова *пагода* толькі з значэннем ‘добрае надвор’е’: *Хто дажджом косіць, той пагодаю сушыць. Дым слупамі на пагоду падымаецца ўгару.*

Такім чынам, слова *пагода* - гэта не любое надвор’е, а толькі добрае надвор’е. Таму і кажуць: *Калі сонца закацілася за зямлю, чакай пагоды.*

Б’юць крынічныя ключы. *Нас не палохалі ні віры, ні студзёная вада, асабліва ў тых мясцінах, дзе білі крынічныя ключы.* (Польшча, 2007. № 7. С.197). У беларускай мове слова *ключ* не мае такога значэння, як у рас. мове. Рас. *ключ* (істочник, родник) адпавядае белар. *крыніца* (Русско-белорусский словарь, 1993, т.1, с.637). І ўстойлівыя звароты з гэтым словам маюць адметныя беларускія адпаведнікі: “*б’ць ключём - біць крыніцай, кінетъ ключём — кінець, віраваць*”.

Дзіўна бачыць згаданую трасянку на старонках знамага часопіса. Тым больш, што праз тры старонкі (с. 197) у тэксе сустракаем натуральнае беларускае: “...дзе бруліся тры гаючыя *крыніцы*”.

Гурток беларускай мовы ў Магілёве

Пры Магілёўскай арганізацыі ГА “Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны” ўжо два гады працуе гурток беларускай мовы, які аднае вакол сябе неабыхавых да нашага нацыянальнага скарбу і багацця — мовы — людзей.

На працягу гэтага часу ў гуртку выкладалі такія настаўнікі беларускай мовы, як Алена Асачная і Наталія Лебедзева; сёння ж гуртоўцы самі распрацоўваюць тэмы заняткаў і самі рыхтуюцца да іх. Але ўсё гэта было б немагчыма без самаадданай працы такога чалавека, як Алена Асмакоўская. Архітэктар па адукацыі, актывістка Магілёўскага ТБМ здолела не проста арганізаваць заняткі гуртка, але і зрабіць іх надзвычай цікавымі і змястоў-

нымі. І сёння заняткі гуртоўцаў маюць не толькі філагічны, але і краязнаўчы, нават культуралагічны кірунак.

Так, апошнія два паяджэнні сяброў беларушчыны былі прысвечаны дзейнасці Магілёўскай духоўнай семінары і яе выпускнікам. На іх ішла зацікаўленая размова пра Спаскі кафедральны сабор у Магілёве і яго архітэктара Іягана Глаўбіца; жыццё архіепіскапа Георгія Каніскага, які з 1755 г. ўзначаліў Магілёўскую праваслаўную епархію; пра такіх выдатных сыноў Беларусі, як Іван Насовіч, Андрэй Мрый, Васіль Шашалевіч, Усевалад Ігнатоўскі, Іван Грыгаровіч.

Архітэктар па адукацыі, актывістка Магілёўскага ТБМ здолела не проста арганізаваць заняткі гуртка, але і зрабіць іх надзвычай цікавымі і змястоў-

рускай культуры, помнік архітэктуры, цікавую мясціну ці народны звычай.

Тэмай бліжэйшых заняткаў гуртка беларускай мовы стануць Каляды і Новы год на Беларусі, а ў студзені гуртоўцы зоймуцца вывучэннем ручнікоў Магілёўшчыны, нагодай для чаго стала адпаведная выстава ў этнаграфічным музеі Магілёва.

Заняткі гуртка беларускай мовы, якія наведвае больш за 10 чалавек, адбываюцца штотыдзень у сераду а палове на сёму. Запрашаем усіх неабыхавых да беларушчыны!

Кантактныя тэлефоны: Алег - 388-35-61 (Velcom), 245-64-52 (МТС)

*Юрась Каласоўскі,
Магілёў.*

Сустрэча ў сядзібе ТБМ

20 снежня ў сядзібе ТБМ адбылася сустрэча зацікаўленай моладзі з намеснікам старшыні ТБМ Аленай Анісім.

На імпрэзу прыехалі маладзёвыя актывісты з розных рэгіёнаў Беларусі: з Гарадзеншчыны, Віцебшчыны, Гомельшчыны, з Магілёва, а таксама студэнты менскіх ВУНУ.

Пад час сустрэчы былі абмеркаваны пытанні эфектыўнасці розных формаў пра-

цы па пашырэнні ўжывання беларускай мовы ў моладзевым асяродку і ў грамадстве ў цэлым. У сваіх выступах моладзь выявіла шчырую заклапочанасць сучасным станам мовы і гарачае жаданне змяніць яго да лепшага. Былі прапанаваны наступныя формы дзейнасці: арганізацыя правядзення “Што, дзе, калі?” па-беларуску; распрацоўка віктарыны, звязанай з гісторыяй ТБМ і іншае.

Пад час абмеркавання моладзь прыйшла да высновы аб неабходнасці стварэння пляцоўкі для камунікацыі ў сям’і. З гэтай мэтай быў абраны каардынатар далейшай дзейнасці моладзі ТБМ. Ім стаў Кірыл Сыцько з Ліды.

Напрыканцы імпрэзы выступіла спявачка Таццяна Беланогая.

Наш кар.